

نسیه جمعہ

تفسیر سورہی جمعہ

استاد شیخ علی مہدوی دامغانی داماد برکاتہ

www.ketab.ir

نسیم جمعه

آیت الله شیخ علی مهدوی دامغانی دامت برکاته

تهیه و تنظیم: مکتبه مهدویه

انتشارات دلیل ما

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: پرتوشمس

چاپخانه: نگارش

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۸۷ - ۰۰۴ - ۵

تلفن و فاکس: ۰۲۱ - ۳۷۷۴۴۰۱۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

آدرس: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران

طبقه ششم، واحد ۶۱ و ۶۳

www.dalilema.ir (با امکان خرید اینترنتی)

Info@dalilema.ir سامانه پیام کوتاه: ۵۰۰۰۱۴۵

مراکز پخش:

- ۱) قم، خ معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، واحد ۹، تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳
- ۲) قم، خ صفائیه، روبروی کوچه ۳۸، پلاک ۱۹، فروشگاه دلیل ما، تلفن ۳۷۷۳۷۰۰۱ - ۳۷۷۳۷۰۱۱
- ۳) تهران، خ انقلاب، خ فخرآباد، فروشگاه دلیل ما، پلاک ۶۱، تلفن ۶۶۴۶۴۱۴۱
- ۴) مشهد، چهارراه شهداء، ضلع شمالی، باغ نادری، کوچه شهید خوراکیان، مجتمع تجاری گنجینه کتاب، طبقه اول، فروشگاه دلیل ما، تلفن ۳۲۲۳۷۱۱۳ - ۵

سرشناسه	مهدوی دامغانی، علی، ۱۳۴۱
عنوان و نام پدیدآور	نسیم جمعه: تفسیر سوره جمعه / علی مهدوی دامغانی.
مشخصات نشر	تهران: دلیل ما، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۳۷۱ ص.
شابک	978-964-397-964-5
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۳۵۳ - ۳۷۱؛ همچنین به صورت زیرنویس
عنوان دیگر	تفسیر سوره جمعه.
موضوع	تفاسیر (سوره جمعه)
موضوع	تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ ن ۱۰۲/م ۹ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/ ۱۸:
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۷۴۹۴۵:

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار
۱۳	اهمیت قرآن
۱۵	اهمیت تفسیر
۱۹	سخن استاد
۲۴	روایاتی در فضیلت سوره‌ی مبارک‌ی جمعه
۳۱	سوره‌های مستبحات
۳۳	اسرار و عجایبی درباره‌ی عدد هفت
۳۳	الف - عدد هفت در قرآن
۳۵	ب - هفت طبقه‌ی آسمان
۳۶	ج - عدد هفت در فرهنگ دین اسلام
۴۵	عدد هفت در روایات

سوره‌ی مبارک‌ی جمعه

۴۷	آیه‌ی ۱
۴۷	تفسیر
۴۷	معنای واژه‌های آیه

- مقتضیات منزّه بودن خدای تعالی از هر نقص و حاجت ۵۰
- تسبیح منشا خلقت و نجات بخش است ۵۶

آیهی ۲

- ۶۱ تفسیر
- ۶۱ ● جهات مورد بحث در آیهی مذکور
- ۶۱ □ جهت اول: توضیح معنای امّی
- ۶۷ □ جهت دوم: هدف ربّیّت پیغمبران علیهم السلام
- ۶۸ اهداف و فواید نبیّان علیهم السلام
- ۶۹ ۱- تلاوت آیات الهی
- ۷۲ فضیلت قرائت قرآن در روایات
- ۷۸ ۲- تزکیه و تعلیم و تربیت
- ۸۵ فرق کتاب و حکمت
- ۹۱ رابطهی منطقی بین کتاب و حکمت
- ۹۱ ۳- دعوت به یکتاپرستی و تثبیت و تکمیل توحید در جامعه
- ۹۴ ۴- حکومت و داوری به حق در اختلافات و منازعات
- ۹۶ ۵- برپایی قسط و عدل در جامعهی بشری
- ۹۷ ۶- دعوت به حیات و زندگی کامل واقعی
- ۹۸ ۷- اتمام حجت بر مردم
- ۱۰۰ ۸- بشارت و انذار
- ۱۰۳ تهمت به شیعیان

- جهت سوم: سابقه‌ی قوم عرب یا دوران جاهلیت ۱۰۴
- دوران سیاه جاهلیت ۱۰۶
- ادله‌ی اثبات جاهلیت قبل از اسلام ۱۰۷
- الف: استعمال در آیات الهی ۱۰۷
- ب: استعمال در نهج البلاغه ۱۱۰
- ج: سواهد تاریخی ۱۱۳
- عقاید خنثی عصر جاهلیت ۱۱۵
- قدم نهادن امیرالمؤمنین علیه السلام بر دوش مبارک خاتم پیغمبران صلی الله علیه و آله برای شکستن بت ۱۲۰
- طواف در جاهلیت ۱۲۳
- تاریخچه‌ی برهنه طواف کردن ۱۲۴
- مخالفت با برهنگی ۱۲۸
- اسلام و مخالفت با برهنگی و لزوم پوشش - در طواف ۱۲۹
- ضرورت و اهمیت بعثت ۱۳۱
- جهت چهارم: تعریف گمراهی ۱۳۲
- آیه‌ی ۳ ۱۳۷
- تفسیر ۱۳۷

۱۴۱	آیه ی ۴
۱۴۱	تفسیر
۱۴۴	سخنی کوتاه راجع به تفضل الهی

۱۵۳	آیه ی ۵
۱۵۳	تفسیر
۱۵۳	● جهات مورد بحث در این آیه ی شریفه
۱۵۳	□ جهت اول: معنای وارهای «حمل» و «سفر»
	□ جهت دوم: وجه اتصال این آیه با آیه ی قبل و تشبیه به چارپایی که حامل کتاب است
۱۵۵
۱۵۸	□ جهت سوم: نگاهی کوتاه به قوم یهود و خصوصیات آن‌ها
۱۶۳	□ جهت چهارم: تمثیلات قرآن

۱۶۹	آیات ۶-۸
۱۶۹	تفسیر
۱۶۹	● جهات مورد بحث در آیات مذکوره
۱۶۹	□ جهت اول: بیان واژه‌های «زعم» و «ولئ» و «نبا» و توضیح آن‌ها
۱۷۰ آیاتی که واژه ی «زعم» در آن‌ها استعمال شده است
۱۷۵ بخشی از آیاتی که واژه ی «نبا» در آن‌ها استعمال شده

- جهت دوم: چرا به پیروان حضرت موسی علیه السلام یهودی گفته می‌شود؟ ... ۱۷۵
- جهت سوم: حقیقت مرگ چیست؟ ۱۷۹
- مثال‌هایی برای حقیقت مرگ و روح ۱۸۱
- حقیقت مرگ از منظر روایات ۱۸۳
- جهت چهارم: علل ترس از مرگ ۱۸۶
- ۱- اعمال و رفتار بد خود انسان ۱۸۶
- ۲- به خاطر رزق و فرزندان ۱۸۹
- ۳- جهل نسبت به ۱۹۵
- جهت پنجم: راه نهای از مرگ نیست ۲۰۰
- جهت ششم: راه‌هایی از نه‌خیز مرگ ۲۰۷
- نقش و اثر دعا در سیر تکامل انسان ۲۰۸
- شخصیت ابو حمزه‌ی ثمالی ۲۱۰
- صالحان چه کسانی هستند؟ ۲۱۴
- جهت هفتم: مسیر و بازگشت همه به سوی خاندان و عالمان می‌باشد که عالم
غیب و شهود است ۲۱۹

آیه‌ی ۹

- ۲۲۳
- تفسیر ۲۲۳
- جهات مورد بحث در آیه‌ی مبارکه‌ی مذکوره ۲۲۳
- جهت اول: معنای واژه‌ی «نودی» و فضیلت اذان ۲۲۳
- فضیلت نماز با اذان و اقامه ۲۲۴

- جهت دوم: معنای «سبت» و «جمعه» ۲۲۷
- جهت سوم: خلقت جهان در شش روز ۲۲۹
- آیاتی که خلقت جهان در شش روز در آنها ذکر شده ۲۲۹
- جهت چهارم: اولین نماز جمعه ۲۳۳
- خاطره‌ی نخستین دیدار ۲۳۶
- جهت پنجم: اهمیت نماز جمعه و تجلی قدرت مسلمانان ۲۴۳
- رحمان معنویت بر منافع مادی ۲۴۶
- اهمیت نماز جمعه از دیدگاه روایات ۲۴۷
- جهت ششم: حد نماز جمعه ۲۵۵
- جهت هفتم: شب و روز جمعه در روایات ۲۵۷
- الف) عظمت جمعه و اجابت دعا در شب و روز آن ۲۵۷
- ب) بخشش گناهان در جمعه ۲۶۳
- ج) مردن در شب و روز جمعه و در امان ماندن از عذاب قبر ۲۶۴
- جهت هشتم: معنای واژه‌ی «سعی» ۲۶۷
- آیاتی که واژه‌ی «سعی» در آنها استعمال شده ۲۶۷
- جهت نهم: نماز جمعه ذکر خدای متعال است ۲۷۰
- نماز بهترین وسیله‌ی یاد خدا ۲۷۱
- سخنی پیرامون ذکر و یاد خدای متعال ۲۷۲
- معنا و مفهوم ذکر خدای سبحان ۲۷۲
- نقش ذکر خداوند در زندگی ۲۷۵

۲۷۶	درجات و مراتب ذکر.....
۲۷۹	بخشی از آثار ذکر و یاد خدای متعال.....
۲۸۸	بخشی از آثار دوری از یاد خداوند.....
۲۹۱	ذکر و یاد خداوند از دیدگاه امیر المومنین حضرت علی <small>علیه السلام</small>

آیه ۱۰

۲۹۳	تفسیر.....
۲۹۳	● جهات مورد بحث در این آیه.....
۲۹۳	□ جهت اول: معانی و اوهام.....
۲۹۷	□ جهت دوم: تعقیبات نماز.....
۲۹۸	روایاتی در اهمیت و فضیلت تعقیبات در روایت حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>
۲۹۹	فضیلت تعقیبات مشترک در روایات.....
۳۰۳	نماز جعفر طیار <small>رضی الله عنه</small>
۳۰۶	ثواب نماز جعفر <small>رضی الله عنه</small>

آیه ۱۱

۳۰۹	تفسیر.....
۳۰۹	● جهات مورد بحث در این آیه مبارکه.....
۳۰۹	□ جهت اول: شان نزول آیه.....
۳۱۳	□ جهت دوم: معنا و مفهوم آیه مبارکه.....
۳۱۶	کسب روزی حلال.....

۳۲۱	سخنی کوتاه راجع به تجارت
۳۲۱	معنای تجارت
۳۲۱	اهمیت کار و تجارت
۳۲۲	پیشینه‌ی تجارت
۳۲۲	مصادیق تجارت در قرآن کریم
۳۲۵	اقسام تجارت
۳۲۶	بها و ثمن تجارت و سوی
۳۲۷	روایاتی در فضیلت تجارت
۳۳۱	فهرست ما
۳۳۳	فهرست آیات
۳۴۳	فهرست روایات
۳۵۳	فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

اهمیت قرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه محمد وآله الطاهرين، وائمة الله على أعدائهم أجمعين.

فضیلت و برتری قرآن کریم تنها که آن خلاصه و عصاره‌ی تعلیمات همه انبیای الهی علیهم‌السلام است، بلکه از همه‌ی موجودات آفرینش برتر و والاتر است، از حدیث شریف که وجود مقدس پیامبر گرامی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند: «الْقُرْآنُ أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ دُونَ اللَّهِ»^(۱) آشکار و هویدا می‌گردد.

بدون شک قرآن از مواهب بزرگ خداوند است که به پیامبر خاتم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و از طریق آن حضرت به امت اسلامی ارزانی شده است، قرآن کتاب ضروری و صحیفه‌ی هدایت است، اگر مسلمانان قرآن را فراگیرند، و با معارف آن آشنا شوند و به آن عمل کنند، قطعاً بهترین امت روی زمین خواهند بود.

و در روایت دیگری آن بزرگوار فرمودند: «فُضِّلَ الْقُرْآنُ عَلَيَّ سَائِرِ الْكَلَامِ

۱. قرآن افضل و برتر از هر چیزی است به جز خدای تعالی. جامع الاخبار ص ۴۶، تفسیر

ابو الفتوح رازی ج ۱ ص ۱۸، الجامع لاحکام القرآن ج ۱۵ ص ۲.

كَفَّضَ اللَّهُ عَلَيَّ خَلْقِهِ» فضل و برتری قرآن نسبت به سخنان دیگر مانند فضل و برتری خدای متعال است بر خلق و آفریدگان او^(۱).

در حقیقت فضیلت قرآن از تمام کتب آسمانی بیش تر و بالاتر است؛ زیرا کتاب‌های دیگر آسمانی برای برهه‌ای از زمان و مردم خاصی نازل شده بودند، اما قرآن برای همه‌ی زمان‌ها تا روز قیامت و برای تمام انسان‌ها در همه‌ی مکان‌ها حتی برای غیر انسان‌ها مانند جنّ نازل شده و همه موظف هستند به دستورات آن عمل کنند.

قرآن اثر جود و بخشش الهی است که بر قلب بهترین خلق نازل شده است، و پیامبر اسلام ﷺ هم در سخنان این بخشش الهی کوتاهی نکرده، بلکه همه‌ی آن عطایا و مواهب الهی را به انسان‌ها مستعد و قابل، ابلاغ کرده است.

قرآن همان قانون خدایی و ناموس آسمانی است که اصلاح دین و دنیای مردم را به عهده گرفته و سعادت جاودانی آنان را تضمین کرده است.

آیات آن سرچشمه‌ی هدایت و راهنمایی، رستما‌تس معدن ارشاد و رحمت است، کسی که به سعادت همیشگی علاقمند است و سعادتی و خوشبختی هر دو جهان رامی خواهد، بر او لازم است که روز و شب با قرآن سجده کند و ارتباطش را با آن محکم و استوارتر سازد، و آیاتش را به حافظه‌ی خود سپرده و با مغز و فکر خویش درآمیزد تا در پرتو آن کتاب آسمانی، به سوی رستگاری و سعادت جاودانی رهنمون شود.

۱. جامع الاخبار ص ۴۰، جامع صغیر سیوطی ج ۲ ص ۲۱۴ حدیث ۵۸۶۵، کنز العمال ج ۱ ص ۵۱۶ حدیث ۲۳۰۱.

از ویژگی‌های این کتاب آسمانی آن است که خدای متعال بر امت اسلام منت نهاده و خود ضمانت حفظ و صیانت آن را از هر گونه تهدید و تحریفی به عهده گرفته و فرمود: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»^(۱) که این خود یکی دیگر از معجزات قرآن است.

اهمیت تفسیر

تفسیر قرآن مانند دیگر علوم اسلامی از ابتدای نزول وحی تا به امروز، به پیشرفت و سیر خاهی خود ادامه داده و به صورت علم و دانشی ارزشمند و گسترده درآمده است.

براساس آیهی مبارکه‌ی «زَامُرًا: الْبِكَ الذِّكْرَ لِيُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ»^(۲) یکی از مهم‌ترین روش‌ها آن است که از جانب خداوند متعال به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله واگذار شده، تبیین و تفسیر قرآن است؛ لذا پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله نخستین کسی است که به تفسیر آیات قرآن پرداخته و در طول عمر شریف خود بر این امر اهتمام ورزیده است.

واژه‌ی تفسیر یک بار در قرآن آمده و آن هم به معنای بیان و شرح و توضیح است: «وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا»^(۳) آنان هیچ مثلی برای تو نمی‌آورند مگر این‌که ما حق را برای تو می‌آوریم، و تفسیری بهتر

۱. ما قرآن را نازل کردیم، و ما به طور قطع نگاه‌دار آنیم. سوره‌ی حجر آیه‌ی ۹.
۲. و ما این ذکر (قرآن) را بر تو نازل کردیم تا آنچه به سوی مردم نازل شده است برای آن‌ها روشن سازی، و شاید اندیشه کنند. سوره‌ی نحل آیه‌ی ۴۴.
۳. سوره‌ی فرقان آیه‌ی ۳۳.

(و پاسخی که در برابر آن ناتوان شوند).

این آیهی مبارکه در پاسخ مشرکان مکه است که همواره پیامبر اکرم ﷺ را مورد شماتت قرار می دادند و در نبوت و رسالت آن حضرت تشکیک می کردند. جامعهی اسلامی در طول تاریخ، علی رغم تاکیدات فراوان پیامبر خاتم ﷺ مبنی بر وجوب رجوع به قرآن، به عنوان ثقل اکبر و عمل به آن و فراگرفتن علوم قرآن از اهل بیت علیهم السلام به عنوان ثقل اصغر، از تمسک به این حبل المتین الهی محروم بوده اند، در این عصر و زمان نیز باید به این واقعیت تلخ اقرار نمود که جامعهی اسلامی از آن حا که از واقعیت قرآن و علوم اهل بیت فاصله گرفته، متحمل خسارت های جبران ناپذیری شده است.

تمسک به ظاهر قرآن و دور ماندن از حقیقت آن، از بزرگ ترین بلاهایی است که امروزه جوامع اسلامی را تهدید می کند.

روشن است که تنها راه نجات و رستگاری مسلمانان، بازگشت آنان به قرآن و بهره گیری از حقیقت آن و پیاده کردن قرآن در همه ی زندگی است.

امیر المومنین حضرت علی علیه السلام در «نهج البلاغه» در ادامه معنی قرآن و جایگاه آن می فرماید:

«تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ؛ فَإِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ، وَ تَفَقَّهُوا فِيهِ؛ فَإِنَّهُ رَبِيعُ

الْقُلُوبِ، وَ اسْتَشْفُوا بِنُورِهِ؛ فَإِنَّهُ شِفَاءُ الصُّدُورِ» قرآن را بیاموزید که

بهترین گفتار است، و در آن ببیندیشید که قرآن بهار دل ها می باشد، و از نور

آن شفا بجوید که قرآن شفا بخش سینه ها است^(۱).

و در جای دیگر فرمودند:

«أَلَا إِنَّ فِيهِ عِلْمَ مَا يَأْتِي وَالْحَدِيثَ عَنِ الْمَاضِي، وَدَوَاءَ دَائِكُمْ».

بدانید در قرآن علوم آینده و اخبار گذشته، داروی بیماری‌های شما وجود دارد^(۱).

لذا به خاطر اهمیت قرآن کریم و نیاز جامعه به آموزه‌های قرآنی و درخواستی جمعی از طالبان علوم دینی، تصمیم به احیا و نشر دروس تفسیر محقق والا مقام رحمته الله علیه حضرت آیت الله حاج شیخ علی مهدوی دامغانی - دامت برکاته - ترانه شد.

این مجموعه افتتاحی با تحقیق و ترجمه و تدوین دروس معظم له آن را به رشته‌ی تحریر درآورد و در اختیار علاقه‌مندان به تفسیر و پژوهشگران و محققان حقایق قرآنی قرار دهد.

کتاب حاضر برگرفته از مجموعه سه نرانه‌ها، حضرت والد معظم - دام ظلّه - پیرامون تفسیر سوره‌ی مبارکه‌ی جمعه می‌باشد که در شب‌های شنبه سال ۱۳۹۰ شمسی در مکتبه مهدویه (مشهد مقدس) برای جمعی از مومنین و فضلا و دانش‌پژوهان علوم قرآنی بیان شده است، و پس از انجام مراحل نگارش به صورت فعلی در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

این اثر کوشیده است که با تدقیق و تحقیقی جامع و بیان ظرایف و لطایف در آیات قرآن کریم و بهره‌گرفتن از روایات ائمه‌ی طاهریین - صلوات الله علیهم اجمعین - با قلمی رسا، راه فهم و درک مضامین آیات شریفه را هموار کند، به

امید آن که خدمتی در حد بضاعت به جامعه‌ی اسلامی کرده باشد.
 از عزیزانی که در مراحل مختلف آماده سازی این اثر کمک نموده‌اند تقدیر و
 تشکر می‌گردد، و برای آنان موفقیت و سرافرازی و سعادت در دنیا و آخرت را
 از حضرت سبحان جلّ ذکره مسالت داریم.

و از همه‌ی خوانندگان محترم و بزرگوار به خاطر لغزش‌ها و کاستی‌های
 احتمالی، ضمن پوزش تقاضا نمودیم موارد احتمالی را یادآوری نمایند تا در
 چاپ‌های بعدی اصلاح گردد.

ان شاء الله بن تارش مورد رضایت پروردگار متعال سبحانه و تعالی و موجب
 خوشنودی قطب عالم ارکان شمه‌ی دور زمان حضرت بقیة الله الاعظم - عجل
 الله تعالی فرجه الشریف - فرار میرد

محمد جواد مهدوی دامغانی